

Marija Turk

GLAGOLSKI OBLICI U ČAKAVŠTINI ZAPADNOG DIJELA OTOKA KRKA

dr. Marija Turk, Pedagoški fakultet, Rijeka, izvorni znanstveni članak, Ur.: 26. svibnja 1992.

UDK: 808.62-25:808.62-087(1-15) otok Krk

U ovome se radu tretiraju dva glagolska oblika: prezent i imperfekt u čakavštini zapadnog dijela otoka Krka. Raritetni i reliktni oblici koji su ovdje prezentirani tumače se s tvorbenog i morfološko razvojnog stajališta, a zatim se raspravlja o njihovom sintaktičko-stilističkom statusu i funkciji.

1. *Govorni areal*

Pod odrednicom zapadni dio otoka Krka podrazumijevaju se dvije teritorijalno-administrativne ali i jezične cjeline.

Prvu čini jedanaest naselja na najzapadnijem dijelu otoka koja se pučki nazivlje Šotovento,¹ a druga obuhvaća osamnaest naselja, raspoređenih sjevernije i sjeveroistočno od Šotoventa. Za taj se prostor rabi pučki i službeni naziv Dubašnica.²

Prema dosadašnjim istraživanjima i na njihovu temelju nastalim objavljenim i neobjavljenim radovima može se zaključiti kako su konkretni, mjesni govori ovog areala samo pojedinačni i parcijalno obrađeni. Iscrpnije je obrađen govor Dubašnice i mjesni govor Milohnića. Govor Dubašnice prezentirao je 1895. godine Ivan Milčetić.³ O ovome su govoru kompletirani podaci i pohranjeni u Zavodu za hrvatski jezik HAZU u Zagrebu koje je na terenu prikupila Iva Lukežić na popunjavanje kvestionara

¹ Ovdje se navode narodni nazivi za mjesta, od kojih su oni muškog roda, nastali od obiteljskih prezimena, različiti od službenog lika: autentični je toponim u jednini, indeklinabilan s dočetakom -č. To su naselja: Bajčić, Brusici, Brzac, Linardić, Milohnić, Nenadić, Pinezić, Poljica, Skrpčić, Vrh, Žgaljić.

² To su naselja: Barušić, Bogović, Kremenić, Ljutić, Malinska, Milčetić, Milovčić, Oštrobradić, Porat, Radić, Sabljčić, Strilčić, Sveti Anton, Sveti Ivan, Turčić, Vantačić, Zidarić, Žgombić.

³ Vid. Ivan Milčetić, Čakavština Kvarnerskih otoka, Rad JAZU 121, Zagreb, 1895, str. 92-131.

za izradu dijalektološkog atlasa.⁴ Mjesni govor Milohnića kao reprezentanta govora Šotoventa na temelju rezultata terenskog istraživanja i govornog ogleada, snimljenog na magnetofonsku traku, obradile su 1986. godine Iva Lukežić i Marija Turk.⁵ Stanovite dijalektološke podatke nalazimo u preglednim radovima⁶ i izvještajima s terenskih istraživanja.⁷ Unatoč tome dijalektološka slika ovih govora nije finalizirana u svim relevantnim jezičnim elementima. Ne postoji, dakle, cjelovita obrada govora Šotoventa, a za govor Dubašnice nužno je upotpuniti dijalektološku sliku s dosad nepoznatim podacima, ali i utvrditi suvremeno stanje s obzirom na vremenski odmak od jednog stoljeća kada je ovaj govor opisan.

U ovome ću prilogu prezentirati i interpretirati dio podataka koje sam na temelju upitnika i magnetofonskih snimaka prikupila tijekom 1991. godine u svim naseljima, odnosno govornim punktovima zapadnog dijela otoka Krka. Upitnik⁸ i magnetofonske snimke instrumentarij su za prikupljanje dijalektološke građe u okviru projekta Dijalektološki opisi kvarnerskih otoka koji je odobren od Ministarstva znanosti, tehnologije i informatike Republike Hrvatske za razdoblje od 1991. do 1993. godine.

2. Morfologija glagola

Usporede li se glagolski oblici u govorima dotičnog areala s glagolskim oblicima u čakavskom narječju općenito⁹ uočava se zanimljiva slika tih govora koja je u većine glagolskih oblika podudarna s glagolskim oblicima općenito svojstvenim čakavskom narječju, ali koja u pojedinostima znatnije odudara od općečakavske glagolske morfologije, bilo da je riječ o raritetima ili jedinstvenoj pojavi unutar čakavštine.

U suvremenim govorima zapadnog dijela otoka Krka funkcionira trinaest glagolskih oblika. Od toga je sedam nesloženih: infinitiv, prezent, imperfekt, imperativ, glagolski pridjev radni, glagolski pridjev trpni i glagolski pridjev sadašnji; šest je složenih oblika: perfekt, pluskvamperfekt, futur, futur egzaktni, kondicional sadašnji i kondicional prošli. Već letimičan pogled na inventar glagolskih oblika otkriva posebnost ovog govornog areala u odnosu na većinu suvremenih čakavskih govora: to je uporaba imperfekta za koji se općenito konstatira da je u čakavštini najvećeg njezinog dijela nestao ili je relikat na malobrojnim čakavskim punktovima.

U fondu glagolskih oblika u govoru Dubašnice osobito je zanimljiv prezent, poglavito oblici za 3.l. množine. Kako za tvorbu 3.l. množine prezenta čakavština

⁴ Kvestionari za srpskohrvatski/hrvatskosrpski dijalektološki atlas Međuakademijskog odbora za dijalektološke atlase Srpske akademije Nauka i umetnosti, pohranjeni u Zavodu za hrvatski jezik HAZU u Zagrebu.

⁵ Iva Lukežić - Marija Turk, Mjesni govor Milohnića, Krčki zbornik 16, posebno izdanje 9, Krk, 1986, str. 231-253.

⁶ Usp. Mieczyslaw Malecki, O podjeli krčkih govora, Filologija 4, Zagreb 1963, str. 223-235 (s kartama); Karl H. Meyer, Untersuchungen zur Čakavischen der Insel Krk (Veglia), Slavisch-baltische Quellen und Vorschungen, knj. III, Leipzig, 1929, str. 1-135; i Iva Lukežić, Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990.

⁷ Deanović, Izvještaj o radu na terenu (na Korčuli, na Krku) Ljetopis JAZU 71, Zagreb, 1966, str. 335-377; Josip Hamm, Izvještaj o magnetofonskim snimanjima na otoku Krku, Ljetopis JAZU 61, Zagreb, 1956, str. 348-385.

⁸ Upitnik je u vezi sa spomenutim projektom izradila Iva Lukežić.

⁹ Podaci o morfologiji glagola u čakavskom narječju preuzeti su iz rasprave Mire Menac-Mihalić Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku, Filologija, knj. 17, Zagreb, 1989, str. 81-109.

raspolaže većim brojem morfema nego za tvorbu ostalih lica, zanimljiv je i jedinstven način kako se u govoru Dubašnice iskorištavaju te mogućnosti.

U ovoj će se raspravi usredotočiti pažnja samo na ta dva glagolska oblika i to s tvorbenog, morfološkorazvojnog i sintaktostilističkog stajališta.

2.1. *Prezent*

Prezent se tvori od prezentske osnove kojoj se dodaju dva gramatička (oblikotvorna) morfema: jedan od morfema je nerelacijskog tipa, kao morfološka konstanta: /e/, /je/, /a/, /i/, te morfemi relacijskog tipa, kao oznake lica i broja:

jedn.	1. /n/	množ.	1. /mo/
	2. /š/		2. /te/
	3. /Ø/		3. /u/, /du/, /e/

Prema morfološkim kriterijima, koji se obično rabe u klasifikaciji glagolskih razreda, prezent se može podijeliti u četiri vrste:

1. s tematskim vokalom -e-:
-en, -eš, -e, -emo, -ete, -u
(moren, moreš, more, moremo, morete, moru);
2. s tematskom skupinom -je-:
-jen, -ješ, -je, -jemo, -jete, -ju
(pijen, piješ, pije, pijemo, pijete, piju);
3. s tematskim vokalom -a-:
-an, -aš, -a, -amo, -ate, -aju
(kopan, kopaš, kopa, kopamo, kopate, kopaju);
4. s tematskim vokalom -i-:
-in, -iš, -i, -imo, -ite, -e/u/du¹⁰
(mislin, misliš, misli, mislimo, mislite, misle/mislu, mislidu)

2.2. *Imperfekt*

Imperfekt se tvori od prezentske osnove i dva tipa morfema: prvi je morfem imperfektivnog značenja u svojim varijantama (alomorfima) [a], [Ø], [ija], [ja] i morfema kojim se izražava lice i broj:

jedn.	1. /hi/	množ.	1. /homo/
	2. /še/		2. /hote/
	3. /še/		3. /hu/

Imperfekt može s obzirom na tematski vokal ili tematsku fonemsku skupinu imati četverostruku paradigmu:

1. s tematskim vokalom -a-:
-ahi, aše, -aše, -ahomo, -ahote, -ahu
(kantahi, kantaše, kantaše, kantahomo, kantahote, kantahu);

¹⁰ Već tijekom popunjavanja kvestionara u slobodnom razgovoru s informantima iz sela Žgombić i Radić ta je pojava uzgred idnetificirana i tada smo je tumačili kao fakultativno rješenje. U opetovanim upitima na terenu indicije su se pokazale sustavnom pojavom.

2. s tematskom fonemskom skupinom -ija-:
-ijahi, -ijaše, -ijaše, -ijahomo, -ijahote, -ijahu
(bijahi, bijaše, bijaše, bijahomo, bijahote, bijahu);
3. bez tematskog vokala:
-hi, -še, -še, -homo, -hote, -hu:
(bihi, biše, biše, bihomo, bihote, bihu);
4. s tematskom fonemskom skupinom -ja-:
-jahi, -jaše, -jaše, -jahomo, -jahote, -jahu:
(prijahi, prijaše, prijaše, prijahomo, prijahote, prijahu).

3. Posebnost morfološkog razvoja

3.1. Present

Poznata je činjenica da je prezentsko 3.l. množine u hrvatskome jeziku općenito određeno glagolskom vrstom i razredom. Tako je i u čakavštini 3.l. množine moguće tvoriti različitim morfemima. "Najčešći su nastavci ju, u, du, mnogo je rijedi e, (a isto tako o i jo)"¹¹

U govoru Šotoventa ostvaruje se 3.l. množ. morfemom /u/ u svih glagola, osim u glagola s tematskim vokalom -i-. To su glagoli IV razreda Hammove klasifikacije.¹² Ti glagoli tvore 3.l. množ. morfemom /e/. U ovom govoru postoje, dakle, likovi:

Oni mōru /pīju/ kōpaju/ mīsle.

Takva morfološka slika odgovara stanju u ostalim krčkim govorima.

Posebnost morfološkog razvoja prezenta u govoru Dubašnice ističe se tendencijom ujednačavanja paradigme u 3.l. množine. Svi glagolski razredi tvore 3.l. množ. morfemom /u/ pa tako i glagoli IV razreda (Hammove klasifikacije). Paralelno s morfemom /u/ glagoli tog razreda mogu tvoriti 3.l. množ. s morfemima /du/ i /e/. Taj razred karakterizira trimorfno rješenje koje se manifestira u supostojanju likova:

Oni mīslu / oni mīslidu / onē mīsle.

Likovi su *mīslu*/*mīslidu* alternativni i pretpostavljaju muški rod i suprostavljaju se liku *mīslē* koji se odnosi na ženski rod.

Npr. Bubrīgi ga bolū. Bolē me nōge.¹³

Tvorba 3.l. množine pokazuje dva tipa ujednačavanja. Glagolski likovi tipa *mīslu* (s morfemom /u/) pckazuju tendenciju ujednačavanja paradigme unutar 3.l. množ. svih

¹¹ Vidi Mira Menac-Mihalić, nav. dj. str. 83.

¹² Svaka je podjela pomalo subjektivna. Hammova podjela glagola u četiri razreda uzima kao kriterij za određivanje pripadnosti tematski vokal ili skupinu koja dolazi u 2.l. množ. prezenta ispred nastavka -te i to stoga što je to oblik koji u povijesnom razvoju nije pretrpio nikakvih promjena pa nam omogućuje najpouzdaniju identifikaciju. Vidi Josip Hamm, *Staroslavenska gramatika*, Skolska knjiga, Zagreb, 1958, str. 153.

¹³ Radi što vjernijeg navođenja izgovora u daljnjem će se tekstu rabiti obilježeni znakovi koji predstavljaju: (a) = dugo, zatvoreno a, ponekad diftonškog izgovora [o^o]
(ē) = dugo, zatvoreno e, ponekad diftonškog izgovora [i^o]
(ō) = dugo, zatvoreno o, ponekad diftonškog izgovora [u^o]

glagola, a likovi tipa *misle* (s morfemom /e/ za glagole s tematskim vokalom -i-) pokazuju tendenciju ujednačavanja, ali ne na paradigmatском, već na sintagmatskom planu. Naime, homonimični morfem /e/ može imati dva značenja: prvo, nominativ množine ženskog roda imenskih riječi (one dobre žene) i drugo, 3. lice množine prezenta glagola s tematskim vokalom -i-. Kad već sistem raspolaže tom mogućnošću, onda se ona može iskoristiti za ujednačavanje na sintagmatskoj razini:

Nāše žēne mučē.

Morfemi su /u/ i /e/ primarni, dok je morfem /du/ sekundaran. S obzirom na to da se jedino 3.l. množ. tvori bez tematskog vokala, radi tendencije ujednačavanja unutar paradigme, može se i u 3.l. množ. interpolirati tematski vokal. Da bi se izbjegao hijat, dolazi do reintegracije morfema, tj. morfem se proširuje inicijalnim suglasnikom. Tako se razvijaju morfemi /ju/, /du/, /jo/. Ovaj govor uzima morfem /du/ iz starih atematskih osnova (usp. znadu). Na taj način nastaju oblici: *mislidu*, *mučidu*, *spidu*, *želidu* itd. Oni su izbor samo za 3.l. množ. muškog roda.

3.2. Imperfekt

U oba govorna areala imperfekt je sačuvan do danas i to u svim oblicima, ali ne i istom vitalnošću, funkcijom i učestalošću pojedinih oblika. Imperfekt je u pretežitom čakavskom arealu nestao iz uporabe ili je relikat na vrlo malom broju govornih punktova. Sačuvan je u kranjnjem zapadnom otočkom prostoru: u govorima zapadnog dijela otoka Krka,¹⁴ na Susku,¹⁵ u mjestu Lun na sjeveru otoka Paga,¹⁶ u govorima Raba i u reliktima u južnijim otočkim govorima.¹⁷ U svojoj ga je raspravi o čakavštini kvarnerskih otoka Ivan Milčetić ovako opisao: "Koliko ja znam, imperfekt je u čakavaca u punoj snazi samo u Dubašnici (istakla M. T.) na otoku Krku. (...) U Puntu se čuje vrlo rijetko po koje lice: prodahomo, tako i po Vinodolu: govoraše. I u Baški je izginuo imperfekt, no prošla ga vijeka upotrebljavahu bašćanski župnici: dahomo itd. U Dobrinju upotrebljavaju samo stariji ljudi katkada 3. lice jednine i množine (...) U Dobrinju je dakle imperfekt iščilio istom u ovom vijeku. (...) Geitler je čuo i u Vrbniku od nekog starca: hōjahī, govōrahi itd."¹⁸ Milčetić ne spominje imperfekt u susjednim govorima Šotoventa iako je taj oblik do danas sačuvan u svim licima jednine i množine. Posebnost morfološkog razvoja imperfekta u oba areala jest u činjenici što se može tvoriti od imperfektivnih i perfektivnih glagola.¹⁹ Perfektivni glagoli *skočit*, *diit* mogu se upotrijebiti u imperfektu podjednako kao i imperfektivni:

Skōčahi u mōre. Dāhomo pētan vetra.

Imperfekt je, s jedne strane, u ovim govorima zadržao vrlo arhaičnu formu u 1.l. jedn.: *hojahi*, *prijahi*, *bihi*, *užahi* itd, a s druge je strane razvio i neke posebnosti:

¹⁴ Usp. Iva Lukežić - Marija Turk, nav. dj.

¹⁵ Petar Guberina - Mate Hraste - Josip Hamm, Govor (Suska), u: Otok Susak, Djela JAZU, sv. 49, Zagreb, 1957, str. 118-126, 132. i 139-140.

¹⁶ Imperfekt se javlja u ovome govoru samo u afektivnom diskursu. Vidi Iva Lukežić, nav. dje. str. 49.

¹⁷ Mira Menac-Mihalić, nav. dj. str. 87.

¹⁸ Ivan Milčetić, nav. dj. str. 127.

¹⁹ Na tu je mogućnost i njezinu realizaciju upozorio već u svojoj raspravi Ivan Milčetić, nav. dj. str. 127.

u 1.l. množ. primio je finalno -o (usp. *hojahomo, kantahomo, prijahomo*), a za 2.l. množine stvorio je novi morfem /hote/ analogno morfemu za 1.l. množine.

4. Sintaktostilistička obilježja

4.1. Present

Izbor od tri mogućnosti za tvorbu 3.l. množ. prezenta u glagola IV skupine nije slučajna i proizvoljan. Morfemi /u/ i /du/ odnose se na muški, a morfem /e/ na ženski rod. Ta je pojava jedinstvena ne samo unutar čakavštine, već uopće. Poznato je, naime, da se 3.l. množ. može tvoriti s više morfema, ali nije poznato da se unutar istog glagolskog razreda vrši izbor koji rezultira dvojnim ili trojnim likovima koji se onda jezično (semantički) ili stilistički diferenciraju. U govoru Dubašnice ta je inače jedinstvena pojava sustavna, što će ilustrirati primjeri iskaza autentičnih govornika.

mr. Oni *mučù* / *mučidu*. Ljudi *misliù* da će rät još durät.
Boliù ga bubnigi. Naši dicà ne spù do kàsno.

mr. Mùži *mislidu* da su šegàvi. Naši mladíci se kuràjno *držidu* u Gòspici.

žr. *Bolè* me noge. Žene *mučè* i dèlaju ča jìh je vòlja.
Divòjke sadà òpet nòse nikakòve krätke vèštice zgòr kolèn.
Onè *misle* da je to lipo.

Primjeri pokazuju kako je izbor morfema determiniran rodom, točnije: spolom. Tako se za ženski rod, odnosno za ženski spol, rabi isključivo morfem /e/, a za gramatički muški rod, koji objedinjava oba spola morfem /u/, dok se za muški rod koji se odnosi isključivo na muški spol, koji se još želi istaknuti, rabi morfem /du/. Morfem /du/ ima distinktivno ali i konotativno značenje: isticanje radnje koju obavlja muškarac.

S obzirom na to da gramatički srednji rod ne pretpostavlja spol, uz imenske riječi srednjeg roda pojavljuje se prezent alternativno s morfemom /u/ ili /e/:

Onà selà u Válu *govòru* / *govòre* mào drugàčije od nàs.
Boliù / *bolè* ga plèća.

4.2. Imperfekt

U suvremenim govorima zapadnog dijela otoka Krka još je uvijek u uporabi imperfekt. Usporedi li se njegova današnja uporaba s onom koja je opisana u literaturi,²⁰ moglo bi se konstatirati da taj oblik sve više prati sudbinu koju je isti oblik imao u susjednim govorima, primjerice u Dobrinju, Puntu i Baškoj. Drugim riječima, imperfekt uzmiče pred ostalim glagolskim oblicima, osobito pred perfektom. Imperfekt je danas u Dubašnici produktivan uglavnom za tri lica: -aše (3.1. jedn.), -ahomo (1.1. množ.) i -ahu (3.1. množ.), tvori se samo od određenog broja glagola (bit, užat, hodit, kantat, prit), funkcija mu je reducirana i svodi se na emocionalno markiranje iskaza o nekom prošlom događaju. Uobičajena do danas sačuvana i vrlo česta forma imperfekta jest imperfekt glagola *bit* s infinitivom. Tom se formom izražava

²⁰ Usp. Ivan Milčetić, nav. dj.

nešto što je preme mišljenju govornika trebalo izvršiti u prošlosti, a nije izvršeno. Takvu strukturu Mira Menac zove imperativom prošlim.²¹

U govoru Šotoventa imperfekt još uvijek živi punim životom: potvrđuje se u svim oblicima i još je uvijek čest u govoru, osobito žena srednje i visoke životne dobi koje i inače čuvaju konzervativna društvena i jezična obilježja.

U oba se govora imperfekt rabi za izražavanje:

1. trajne radnje ili navike u prošlosti

Kad mladići *prijahu* na sèdo, màt vavik *ostàše* na nòge z divòjku. A na tãnac vavik màtere *gljèdahu* ki njin tãnca s hčèr. Kì je od furèšti otl tãncat na samànj, *plàcaše* po vèrsu "kàpu de bàlo". Po vòdu za blàgo *hòjahomo* na lòkvu od Tòrkula. Za Barbařnju *dobivahu* đica sùhe smòkve ke *stàvljahu* u jènu tòrbu i kù *nòsahu* obišenu priko ràmena. Na màšu *hòjahomo* u mòstir na Glavotòk. Kad *bìše* pìr, *bìhu* šùrlice za vičèru, a na te šùrlice vavik *sòpahu* mantinjàdu po starìnsko. *Grèjaše se na tãnac*, sve pàri lipo *bijàhu*. Mladoženja *prijaše* po nevěsticu z jènin facòlon i postòle za rùku i vavik *jìmaše* ta facòl za rùke. Kad *hòjaše* nevěstica u crkvu, *sòpahu* sopèle.

(Iz govora Šotoventa)

Užàhomo hodit na tãnci u Bògović na plàcu. Vèčer *prijahu* mladići divòjkan na fràj. Divòjka *frìgaše* frìte i *nòsaše* s konòbe bukalètu vna za jih počàstit. Kì noj se je onakò fànj pijažàl, *dàvaše* mu garòful. To *bìše* kako sinjál da bi mòglo čagòd bit. Jùtrín ràno *hòjahomo* u Ponìkvu, a vèčer àla nàzad, trùdni da, ma *kantàhomo* tutafòrca. Mìtvoga *čùvahu* u kùću cèlu nòć, a kad *bìše* spròvod, *pušćàhomo* dèlo i *hojòhomo* na cimìter u Svèti Polinàr.

U konòbu *bìše* vno. U kàmaru *bìhu* dvì škřnje: jenà za mùšku, drùga za žènsku ròbu. Mladići *hojèvahu* na lèvu za u vòjsku na Poteštarjju u Vèju. Kad *parčèvahu* divòjke njih *dàvahu* bašèlak na jakètu, a oni *kantàhu*:

"Oj, sproklèta lèva od soldàta, kà ne žàli ni popà ni fràtra!"

A kad *bìše* vrìme za pòć u vòjsku: "Ni mi mìlo mlàdu lèho kavijàdu!"

(Iz govora Dubašnice)

2. prošlih događaja

Osip se varamènti *làcaše* svakakòvoga pòsla. Màre *hòjaše* u Ponìkvu i *nòsaše* tãmo obèd, a za nàzad brìmčić đřv na glàvu.

Bijahomo za vrìme ràta čùda pùti jàko lãčni.

(Dubašnica)

Trèjset i devètoga lèta su bìle jàko lpe màškare: *prijahu* sve dvà i dvà pàra na tãnac i *bìše* jako vesèlo. I ja *gljèdahi* kàko màškare *skàkahu* priko krìsa, a mladić *jìmahu* sve obrìve opàljene od plàmika. Kad smo ono

²¹ Mira Menac-Mihalčić, nav. dj. str. 102.

pobírali ùlike, *prijáhomu* večer dóma lášni, a màt nas čekáše s kapúzon i fažòlon.

(Šotovento)

3. mogućnosti

Bíjahu trí-četúre lèta (= mógle su bít trí-četúre lèta).

Bíše jenò kvartaròl ùlik (= móglo je bít jenò kvartaròl ùlik).

4. irealne pogodbje

Da *bíše* lípo vríme, *bíše* nan pòć u tšsi.

5. Imperfekt glagola b i t + infinitiv izražava:

a) *namjeru* (a govornik žali što se nije ostvarila):

Bíše nan pòć u Mèrike, a nšmo.

Bíše mi *jimít* za Vazáňj nõvu věštu, ma ni bílo od čèga šít.

b) imperatiav prošli

Bíše ti *mučát*, bíš bíla bòlje pasála.

Bíjáhí mi na vríme *ukvitút!*

Bíše nan se ráno *stút*, pak ne bímo bíli zakasníli na vapòr.

Imperfekt ima afektivnu funkciju koja je semantički povezana s njegovom modalnom funkcijom. Strukture s imperfektom uvijek su u većoj mjeri stilogene od onih struktura koje nemaju imperfekt. Njime s significiraju prošli događaji kojih danas više nema ili su rijetki jer iščezavaju stanoviti običaji i oblici življenja. Imperfektom se nadalje govori o radnjama koje su trajale ili su se ponavljale, o navikama koje su obilježavale neki topos, danas su nestale ili nestaju, a govornik to iskazuje s mnogo emocija. Imperfekt je zanimljiv po tome što neki njegovi oblici (struktura: imperfekt glagola b i t + infinitiv) automatski upućuju na afektivnu situaciju: govornik govori o nečemu što se trebalo dogoditi a nije, ili žali što mu se namjera nije ostvarila. Afektivna se funkcija najviše očituje u pogodbenim irealnim rečenicama: one izražavaju osobit stav onoga koji govori prema nečemu što se nije dogodilo. Afektivniji je onaj izraz u kojem je imperfekt od onog u kojem nije:

Da oni *prijáhu* na vríme, ne bíñ ja ovđika stál. (= Da su oni pršli na vríme, ne bíñ ja ovđika stál.)

Veći stupanj afektivnosti imanentan je strukturama u kojima se imperfekt rabi u glavnoj i u zavisnoj rečenici:

Da ne *bíše* nevèra, *bíhomu* šli vanka. (= Da ni bíla nevera, bímo bíli šli vanka.)

Afektivnost se u govoru ovog areala ne izražava brojnošću elemenata sinonimskih nizova, značenjskom nijansiranošću pojedinih vrsta riječi ili sintaktičkim sredstvima. Afektivnu funkciju preuzimaju druga sredstva: morfološka i prozodijska. Konkretno: imperfekt i akut.²² Prozodijska iskorištenost na stilističkom planu izlazi iz okvira ove rasprave, ali može biti predmetom neke druge.

²² Tu inače prikrivenu značajku pojedinih govora, karakterističnu za afektivni diskurs, opservirala je i opisala za govor Luna na otoku Pagu Iva Lukežić. Vidi I. Lukežić, nav. dj. str. 49.

Premda je uporaba imperfekta danas reducirana, ta činjenica ne umanjuje njegovu zanimljivost. Dapače, kao relikv i raritet zaslužuje pažnju.

Kada se iznosi uvriježeno mišljenje da imperfekt nestaje iz čakavštine, odnosno da se na pojedinim punktovima zadržao kao relikv, onda je ta konstatacija samo djelomično točna. Potrebno je stoga odrediti na što se ona zapravo odnosi. Imperfekt se - uostalom kao i svaka druga jedinica - treba promatrati s gledišta njezine pripadnosti jeziku/sustavu i s gledišta pripadnosti govoru/realizaciji. Jezik pretpostavlja potenciju, a govor realizaciju, ali se naravno sve mogućnosti ne moraju ostvariti. Imperfekt je u govornika ovog areala njihova kompetencija, jezična sposobnost, potencijalna, dakle jezična činjenica. Jezična pak činjenica može u svojoj realizaciji biti neutralna, komunikativna ili pak markirana, stilogena. U govoru Dubašnice imperfekt je kao jezična činjenica danas izgubio komunikativnu, a zadržao stilogenu funkciju. U govoru Šotoventa u određenoj populaciji još uvijek ima komunikativnu funkciju, premda ga sve više potiskuju ostali glagolski oblici (perfekt), a zadržao je stilogenu funkciju. Kad govorimo, dakle, o imperfektu kao relikvu, podrazumijevamo pritom reduciranost ali ne u jeziku/sustavu, nego u govoru/realizaciji i to stoga što se realizacija svodi uglavnom na stilističku funkciju. Reducirana uporaba očituje se osim toga na pojavnost uglavnom tri oblika: 3.l. jedn. i 1. i 2.l. množ. jer su ta lica uobičajena u kontekstu izricanja prošle ili trajne radnje. Dok se u govoru Šotoventa, gdje je imperfekt još uvijek zadržao komunikativnu funkciju, mogu potvrditi oblici za sva tri lica jednine i množine.

5. Zaključak

O glagolskim oblicima koji su u ovoj raspravi tretirani može se zaključiti da predstavljaju unutar čakavštine raritet i relikv. U govoru Dubašnice posebnost čini 3.l. množine prezenta glagola s tematskim vokalom -i-. Taj se raritet očituje u morfološkoj suspenziji koja se raslojava dijelom u semantičkim a dijelom u stilističkim razlikama.

Za oba je govora karakteristična uporaba imperfekta. Iako se danas sve više reducira, za taj je oblik utvrđeno da predstavlja potencijalnu jezičnu činjenicu s reduciranom realizacijom koja je manjim dijelom komunikativnog, a većim dijelom stilističkog karaktera. Ostvarujući se u afektivnom diskursu, imperfekt svojom sadašnjom funkcijom ulazi u red stilogenih sredstava u govorima koji afektivnost ne izražavaju brojnošću sinonimskih elemenata, semantičkom nijansiranošću ili sintaktičkim sredstvima.

Literatura:

- Deanović, Mirko: *Izvištaj o radu na terenu (na Korčuli, na Krku)*. Ljetopis JAZU 71, Zagreb, 1966.
Guberina, Petar - Hraste, Mate - Hamm, Josip: *Otok Susak*, Djela JAZU, sv. 49. Zagreb, 1957.
Hamm, Josip: *Izvištaj o magnetofonskim snimanjima na otoku Krku*. Ljetopis JAZU 61, Zagreb, 1956.
Hamm, Josip: *Staroslavenska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1958.
Lukežić, Iva: *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990.
Lukežić, Iva - Turk, Marija: *Mjesni govor Milohnića*, Krčki zbornik 16, Krk, 1986.
Malecki, Mieczysław: *O podjeli krčkih govora*. Filologija 4, Zagreb, 1963.
Meyer, H. Karl: *Untersuchungen zum Čakavischen der Insel Krk (Veglia)*. Slavisch-baltische Quellen und Vorschungen, knj. III, Leipzig, 1929.
Milčetić, Ivan: *Čakavština Kvarnerskih otoka*, Rad JAZU 121, Zagreb, 1985.
Menac - Mihalić, Mira: *Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku*. Filologija, knj. 17, Zagreb, 1989.

ZUSAMMENFASSUNG

Marja Turk

Verbformen in den čakavischen Mundarten des westlichen Teils der Insel Krk

In diesem Beitrag werden zwei Verbformen behandelt: Präsens und Imperfekt in čakavischer Mundart des westlichen Teiles der Insel Krk. Die hier dargelegten Raritäten - und Reliktenformen werden vom Standpunkt der Formbildung und der morphologischen Entwicklung erläutert, danach wird ihre syntaktisch-stilistischer Wert, sowie ihre Funktion ausgelegt.